

PRILIKE I MOGUĆNOSTI PASTORALNO-TEOLOŠKOG PERMANENTNOG OBRAZOVANJA SVEĆENIKA U NAS DANAS

Pastoralno-teološko permanentno obrazovanje svećenika, ako prihvatimo taj izraz, znači zbir didaktičkih i metodičkih postupaka koje se primjenjuje nakon redovitog školskog obrazovanja svećenika sa ciljem da svećenici lakše prilagode svoje prije stečene pastoralne i teološke osposobljenosti i saznanja novim potrebama svoga služenja i novim životnim situacijama.¹ Dakle, pastoralno-teološko permanentno obrazovanje znači organizirano i kontinuirano učenje u svim fazama izvođenja svećeničkog pastoralnog djelovanja. Time otpada staro shvaćanje o dvjema životnim etapama; naime, o vremenu sticanja znanja i sposobnosti za izvođenje životnog poziva i o vremenu kad se realiziraju stečene osposobljenosti. Danas je prihvaćeno shvaćanje o kontinuiranom učenju u svakom pozivu, a bilo bi nužno da također katolički svećenici dođu do uvjerenja da njihovo zvanje i učenje uvijek idu zajedno te da je permanentno obrazovanje u teologiji i u dušobrižništvu nužna pretpostavka suvremenog svećeničkog života i rada.²

Odmah treba istaknuti da u našoj Crkvi postoji niz različitih »tjedana«, »škola«, tečajeva, seminara, višednevnih i jednodnevnih sastanaka, savjetovanja i susreta te da je tako obrazovan i već gotovo ustaljen sustav mjera teološkog i pastoralnog permanentnog obrazovanja svećenika. Da se taj sustav pastoralnog i teološkog permanentnog obrazovanja može promatrati pod vidom unutrašnje vrijednosti i efikasnosti, nužno je prethodno odrediti valjane kriterije vrednovanja postignutog. Samo se tako, naime, mogu opravdano ponuditi odrednice za daljnje usmjeravanje budućeg djelovanja na tom širokom i važnom području za život i djelovanje Crkve u nas danas. No, nemoguće je ispravno odrediti kriterije valoriziranja postignutog i određivanja budućeg u pastoralno-teološkom permanentnom obrazovanju svećenika, ako se ne upozori na ostale elemente permanentnog obrazovanja, naime na: *ciljeve* (znanje, ponašanje, veća profesionalna osposobljenost u tehničkom smislu), *sadržaje* (informacije, iskustva i vještine), *metode* (kognitivna, emocionalna i motorna) te na *organizaciju* (oblici, trajanje, mjesto, sredstva itd.) permanentnog obrazovanja. Kod toga valja osobito voditi računa o činjenici da uspješnost permanentnog obrazovanja ovisi o ciljevima i sadržajima, a svi spomenuti

¹ W. FRIEDBERGER, *Weiterbildung der Priester*, Handbuch der Pastoraltheologie, V, 620.

² Usp. K. RAHNER, *Die theologische und pastorale Weiterbildung des Priesters in der Seelsorge*, Handbuch der Pastoraltheologie, IV, 511; F. KLOSTERMANN, *Priester fuer morgen*, Innsbruck 1970, 234; W. FRIEDBERGER, *Weiterbildung der Priester*, 621; J. GRUENDEL, *Modell einer berufsbegleitenden theologischen Weiterbildung*, *Diakonia Der Seelsorger*, 1/1970, br. 4, 266.

elementi su usmjereni postizavanju te uspješnosti. Rezultat permanentnog obrazovanja se, naime, nužno i jedino iskazuje u boljem crkvenom djelovanju ili — drugim riječima — u ispunjenju temeljnih funkcija Crkve. Štoviše, upravo bolje ispunjenje temeljnih funkcija Crkve je ishodište za sva obrazloženja opravdanosti i potrebe pastoralnog i teološkog permanentnog obrazovanja svećenika.

I.

TEMELJNE FUNKCIJE CRKVENOG DJELOVANJA KAO MJERILO ODREĐIVANJA CILJA, SADRŽAJA I METODA PASTORALNO-TEOLOŠKOG PERMANENTNOG OBRAZOVANJA SVEĆENIKA

Prema modelu koji su prihvatili organizatori pastoralno-teološkog permanentnog obrazovanja za svećenike u SR Njemačkoj valja naglasiti da na širokom prostoru koje zahvaćaju temeljne funkcije crkvenog djelovanja treba uočiti slijedeće svećenikove djelatnosti: vođenje crkvene zajednice, propovijedanje, liturgijsko-sakramentalnu službu, vođenje individualnog i skupnog pastora, odgajanje u vjeri te karitativno djelovanje.³ Ovih šest funkcija crkvenog djelovanja imaju relativno širok raspon i postavljaju visoke zahtjeve na one koji ih ostvaruju; od njih se traže određene kvalifikacije i kvalitete. O tome bi također trebalo iscrpno raspravljati, ali je ovdje dovoljno spomenuti da su ciljevi pastoralno-teološkog permanentnog obrazovanja izraz želje i nastojanja da spomenute temeljne funkcije crkvenog djelovanja budu dovoljno žive i djelatne. To najmanje znači da ciljevi permanentnog obrazovanja i ne mogu biti proizvoljno izabrani ni uvjetovani trenutkom, nego su bitno teološki i pastoralni, zapravo eklezijalni, jer izražavaju zahtjeve funkcioniranja Crkve kao sakramenta spasenja.

1. Ciljevi pastoralno-teološkog permanentnog obrazovanja svećenika

U navođenju ciljeva permanentnog obrazovanja svećenika najprije treba upozoriti na *opći i sveobuhvatni cilj*, a on se sastoji u osposobljavanju svećenika na vršenje crkvene službe, i to po daljnjem razvijanju njihovih ljudskih, profesionalnih i duhovnih osposobljenosti kako bi što bolje i uspješnije ispunjavali zadatke Crkve u suvremenom svijetu koji se mijenja, a to bi trebalo biti na takav način da ih suvremeni ljudi prihvate kao vjerodostojne navjestitelje i svjedoke kršćanske vjere.

Taj sveopći cilj se razrješuje u *skupinu ciljeva* kojima je zajedničko usmjerenje integracija svećeničkog poziva i vjere, i to sticanjem sposob-

³ Fortbildung im kirchlichen Bereich. Ueberlegungen zur berufsbegleitenden Fortbildung im pastoralen Dienst, (Izd. Theologisch-Pastorales Institut, Mainz), 23, 24.

nosti komuniciranja, postizavanjem integracije pastoralne djelatnosti i vjere te, na kraju, uspostavom ispravnog međuodnosa prethodnih dvaju zadataka. Naime, prije spomenute temeljne funkcije crkvenog djelovanja mogu doseći svoje ostvarenje samo ako pronađu ispravan put i način funkcioniranja. U ovom času Crkva može ispuniti svoje poslanje samo onda ako je suvremeni svijet prepozna kao znak vremena, tj. ako je razumljiva Crkva sama i njezina poruka. Drugim riječima, Crkva mora biti sposobna za komunikaciju da bi svojim suvremenima mogla predati sadržaj spasenja. Sposobnost za komunikaciju ukazuje na dva aspekta koji se međusobno nadopunjuju, na sposobnosti davanja i primanja; tko želi govoriti, i to tako da ga drugi slušaju, taj mora i sam znati slušati i puno držati do otkrivanja sugovornika u komuniciranju. Potrebno je stoga napredovati u toj ljudskoj vrlini jer ona omogućuje uspostavljanje ljudskih i osobnih odnosa, daje prikladnost za prihvatanje pojedinih odgovornih dužnosti i osnov je spremnosti analiziranja vlastitih odnosa i postupaka prema drugima, zna ocijeniti njihovu vrijednost, ispravljati pogreške i ispravno graditi takve odnose. Isto vrijedi i o potrebi produbljivanja vlastite vjere kao pretpostavke dinamičnosti pastoralnog djelovanja. Naime, crkveno angažiranje treba proizlaziti iz vjere; samo u tom slučaju postoji skladno prilijevanje snage vjere u djelovanje Crkve, a pastoralno djelovanje postaje poticaj za puniji život vjere.⁴ To su osnovi suvremene svećeničke duhovnosti i nepodnosivo je tako voditi permanentno obrazovanje da ono ne donosi značajnijih provjeravanja u toj oblasti. Osim toga: živa i življena vjera živi od Evanđelja, ali i od izazova situacije a trebalo bi je podsticati i pastoralno djelovanje. Vjera zahtijeva neprestano slušanje, gledanje, traženje, ozbiljnost, tj. sposobnosti za komunikaciju, a u Crkvi se ona i živi u trajnoj komunikaciji sa svima koji vjeruju. Tako sposobnost za komunikaciju predstavlja vrlo značajnu ulogu kao crkvenog angažiranja za kršćansku vjeru. To je razlog da su u trajnoj međuovisnosti ciljevi kojima je zajednički zahtjev: integracija vjere i životnog poziva svećenika.⁵

Treba još istaknuti *pojedinačne ciljeve* permanentnog obrazovanja svećenika, i to: teološku kvalificiranost, osposobljenost za valoriziranje pastoralne prakse, profesionalne vještine, učenje kroz cijeli život, sposobnost za timski rad te izjednačenost osobnog i profesionalnog identiteta. Naime, općenito je uvjerenje da nije dostatno redovito obrazovanje što ga svećenici primaju u vrijeme svog školovanja pa je zato nužno proširivati znanje novim teološkim spoznajama i saznanjima iz prakse kao i sticanje vještina po kojima će svećenici neprestano proširivati svoje osnovno pastoralno-teološko obrazovanje.⁶ Jednako je tako u suvremenom pluralističkom svijetu nužno posjedovati spremnost i sposobnost reflekti-

⁴ F. KLOSTERMANN, *Priester fuer morgen*, 235.

⁵ *Fortbildung im kirchlichen Bereich* (Izd. Mainz), 31, 32.

⁶ *Prebsbyterorum ordinis*, 19; *Optatam totitus*, 22; *Christus Dominus*, 16; *Pismo Kongregacije za kler* od 4. XI. 1969.

rati nad vlastitom praksom da djelovanje ne prolazi u prazninu i neplodnost. Potrebno je zato razmišljati i odvagivati vlastito pastoralno djelovanje, i to po teološkim i pastoralnim kriterijima koji će pomoći poboljšanju vlastite prakse i snalaženju u suvremenim procesima mijenjanja. Nadalje, treba usvojiti korištenje novih pomagala u pastoralnom radu, npr. onih kojima se koriste tekovine današnjeg napretka društvenih znanosti: vođenje razgovora, metode grupne pedagogije, grupne dinamike i dr. Samo tako će suvremeni svećenici razbiti naravnu predispoziciju da cjelokupnu svoju pastoralnu djelatnost i teološku izgradnju zasnivaju na onome što su stekli u školskim klupama. Treba sačuvati otvorenost prema daljnjoj izobrazbi i po permanentnom obrazovanju uključiti se u trajno i doživotno učenje koje rađa kreativnošću u svim životnim razdobljima. Osim toga, suvremeni svećenici mogu određene zadatke pastoralnog djelovanja danas riješiti samo u kooperaciji s drugim pastoralnim djelatnicima; to traži npr. pastoral u gradu, u pojedinim pastoralnim područjima, neka specifična pastoralna pitanja i sl. Ako prijašnja pastoralna izobrazba nije pružala spremnost za grupni i kooperativni rad, onda to može i mora pružiti permanentno obrazovanje. Na kraju se mora dodati i izricanje nade da se permanentnim obrazovanjem postiže osobiti cilj koji se sastoji u izjednačavanju osobnog i profesionalnog identiteta, tj. u promijenjenoj društvenoj ulozi kao i u napuštanju pojedinih vrijednih pastoralnih posala postoji opasnost da se svećenici ne snađu i izgube svoj mir i radno zadovoljstvo; gube tada profesionalni pa uskoro i osobni identitet. Permanentno obrazovanje želi i nastoji to spriječiti, premda je poznato da danas nije više moguće postići jednom zauvijek izjednačavanje između osobnog i profesionalnog identiteta, jer to ne dopuštaju nagle promjene u dinamičkom razvoju društva. Zato je to i takvo izjednačavanje zadatak koji je trajno pred suvremenim svećenikom, a on ga može ostvariti upravo putem permanentnog obrazovanja.⁷

2. Sadržaj pastoralno-teološkog permanentnog obrazovanja

Permanentno obrazovanje želi obuhvatiti cjelokupni život i pastoralno djelovanje svećenika,⁸ tj. ono nastoji pospješiti i usavršiti *teološku, pastoralnu i duhovnu izobrazbu svećenika*.⁹ Taj zahtjev permanentnog obrazovanja, a on proizlazi iz nastojanja da svaki svećenik postigne punu integraciju djelovanja i života, nameće i kriterije pri izboru prikladnog sadržaja i tematike u procesu permanentnog obrazovanja. Ti kriteriji jesu:

⁷ *Fortbildung im kirchlichen Bereich* (Izd. Mainz), 34—36.

⁸ W. FRIEDBERGER: *Weiterbildung der Priester*, 620; E. WALTER, *Fortbildungskurse fuer Priester*, Handbuch der Pastoraltheologie, V, 141; F. H. KUMS (COOMBS), *Svetska kriza obrazovanja*, Beograd 1970, 138; M. S. ADI-SESHIAH, *Perspektive permanentnog obrazovanja*, *Andragogija* 15/1969, br. 9—10, 1—5.

⁹ W. FRIEDBERGER, *Weiterbildung der Priester*, 620.

uspješno izvođenje temeljnih funkcija crkvenog djelovanja, zahtjevi pastoralne prakse, vremenske i druge ograničene mogućnosti i važnost pojedinog predmeta za neposredne sudionike u procesu permanentnog obrazovanja.¹⁰

Ta četiri kriterija po kojima se izabiru teme permanentnog obrazovanja u međusobnoj su nadređenosti; ovisno o prvom kriteriju mogu doći kao sadržaj pastoralno-teološkog permanentnog obrazovanja različita teološka pitanja kao i pitanja iz drugih znanosti koja su relevantna za pastoral, npr. pitanja iz psihologije, sociologije, pedagogije, teorije komuniciranja i dr.¹¹ Drugi kriterij pomaže u daljnjem određivanju tematike jer upozorava na neposredno konkretiziranje temeljnih funkcija crkvenog djelovanja na posve određenom prostoru, a kriteriji vremenske i drugih ograničenosti te važnosti pojedine teme za neposredne sudionike još više specificiraju teme i sadržaje.¹²

Iz rečenog slijedi potreba na prikladan način osigurati suradnju samih sudionika procesa permanentnog obrazovanja u izboru didaktičkih sadržaja samog permanentnog obrazovanja u njegovim različitim oblicima. Sudionici ne smiju, ako se želi da permanentno obrazovanje bude uspješno, ostati na razini slučajnih konsumenata. Dok ne nađu adekvatno prisustvo u izboru sadržaja, dotle neće ni prihvatiti permanentno obrazovanje kao obvezu koja proizlazi iz samog svećeničkog poziva, »iz svećeničke ljubavi prema Kristu«.¹³ No, nije riječ ni o čem drugom već o ostvarenju pravila permanentnog obrazovanja, tj. učenje iz prakse za praksu.¹⁴

3. Metodička i didaktička razjašnjenja u izvođenju pastoralno-teološkog permanentnog obrazovanja

Načelno se može reći da mjere permanentnog obrazovanja treba odrediti u skladu sa ciljem koji se po procesu permanentnog obrazovanja želi postići.¹⁵ Svaka takva mjera upućena je prenošenju određenog didaktičkog gradiva, ona prenosi paket saznanja i želi zainteresirati cijelog čovjeka za sadržaj koji prenosi. Konkretno se sadržaji mogu razlikovati: ili ih se može svesti na znanje ili na ponašanje ili na vještinu. Može se također opravdano govoriti da svaki sadržaj ima u sebi sve te tri komponente, ali su izražene u različitom intenzitetu. Uočavanje tih vrsta sadržaja, odnosno intenziteta prisutnosti pojedine vrste u određenom sadržaju.

¹⁰ *Fortbildung im kirchlichen Bereich* (Izd. Mainz), 35, 36.

¹¹ E. WALTER, *Fortbildung fuer Priester*, 141.

¹² K. RAHNER, *Die theologische und pastorale Weiterbildung des Priesters in der Seelsorge*, 513; K. FRIELINGS DORF, *Berufsbezogene Gruppendynamik in der Priesterfortbildung*, *Diakonia Der Seelsorger*, 2/1971, br. 6, 382.

¹³ F. KLOSTERMANN, *Priester fuer morgen*, 235.

¹⁴ D. FILIPOVIĆ, *Permanentno obrazovanje*, Beograd 1971, 176.

¹⁵ *Fortbildung im kirchlichen Bereich* (Izd. Mainz), 37—39.

diktira izbor didaktičkih metoda i mjera. Kognitivni sadržaji, npr. različite informacije, traže metode informiranja: referate, magnetofonske vrpce, gramofonske ploče, filmove i sl.; kad sadržaj želi utjecati na ponašanje, na prihvaćanje drukčijih gledanja i postupaka, onda je potrebno primijeniti različite metode susreta kojima se može dovesti do uspoređivanja vlastitog i tuđeg ponašanja i vrednovanja. Kod sticanja vještina i tehničkih novosti prvenstveno se primjenjuju metode praktičnog uvježbavanja. Kod svih triju skupina sadržaja i metoda važno je prihvatiti induktivnu metodu, tj. posredovanje saznanjnih sadržaja iz prakse za praksu.¹⁶

Sve u svemu: temeljne funkcije crkvenog djelovanja i integriranost svećenikovog poziva i vjere su osnovna mjerila za određivanje ciljeva, sadržaja i metoda pastoralno-teološkog permanentnog obrazovanja svećenika. To u konkretnosti znači da program permanentnog obrazovanja obuhvaća:

- određivanje ciljeva učenja na temelju empirijskog istraživanja (zapažanja) i teoretskog zaključivanja;
- ciljevi bitno određuju izbor i organizaciju sadržaja;
- oni također, kao i sami sadržaji, uvjetuju izbor i organizaciju načina i postupaka učenja;
- jednako tako o njima ovisi i izbor sredstava učenja;
- sve je to neizvedivo bez spremnosti i dostanog znanja o mjerama učenja i o najprikladnijim mjerama poučavanja.¹⁷

II.

SADAŠNJI OBLICI I DALJNJE MOGUĆNOSTI PASTORALNO-TEOLOŠKOG PERMANENTNOG OBRAZOVANJA SVEĆENIKA DANAS U NAS

Potrebno je tražiti takve organizacijske oblike pastoralno-teološkog permanentnog obrazovanja koji će što je moguće bolje odgovarati spomenutim kriterijima koji proizlaze iz određivanja ciljeva, sadržaja i metodičkih zakonitosti permanentnog obrazovanja. Zato se može najprije raspravljati o oblicima koji bi najviše odgovarali ciljevima, sadržaju i metodi permanentnog obrazovanja, a onda se kratko može upozoriti na negdašnje i sadašnje oblike prenošenja didaktičkih sadržaja svećenicima u vremenu kad aktivno obavljaju svećeničko pastoralno služenje. Takav pristup omogućuje i konačno zacrtavanje i prijedlog o sustavu organizacijskih oblika permanentnog obrazovanja koji bi bio dovoljno sveobuhvaćan da zadovolji danas jasne potrebe pastoralno-teološkog permanentnog obrazovanja svećenika.

¹⁶ F. H. KUMS (COOMBS), *Svetska kriza obrazovanja*, 140.

¹⁷ K. FRIELINGSDORF, *Berufsbezogene Gruppendynamik in der Priesterfortbildung*, 382.

1. Organizacijski oblici ovisni o ciljevima, sadržaju i metodi pastoralno-teološkog permanentnog obrazovanja

Budući da su trovrnsni sadržaji permanentnog obrazovanja, a takvi sadržaji uvjetuju i metodičke zakonitosti, zato se mora računati i s trovrsnim oblicima pastoralno-teološkog permanentnog obrazovanja.

Prenošenje pastoralno-teoloških informacija i osvjetljivanje pojedinih aktualnih pitanja iz teologije i pastoralne kao i iz za pastoral relevantnih znanosti traži prikladan oblik informiranja, npr. predavanje, niz predavanja, kratak sastanak, povremeni studij, a može biti od pomoći i prikladna literatura.

Ako se želi utjecati na stavove, držanja i mentalitet svećenika, onda je potrebno drukčije organizirati pristup primaocima obrazovnog sadržaja. Naime, tada treba izabrati takve organizacijske oblike prenošenja koji su sposobni proizvesti željeni cilj, a to je zapravo proces s naglašenim emocionalnim komponentama. Takav proces mogu osigurati samo višetjedni kursevi, jer je potrebno izmaknuti se žurbi i teretu neprestanog pastoralnog rada da bi bila moguća kritička refleksija nad vlastitim djelovanjem. Takovi kursevi omogućuju susret s tuđim spoznajama i iskustvima i preispitivanje vlastitih stavova u realnom kritičkom ozračju koje onda može dovesti do mijenjanja vlastitih gledanja i stvaranja novog mentaliteta. Osim spomenutih kurseva tom cilju može dovesti i tzv. supervizija, tj. vrednovanje vlastite prakse uz sud stručnog promatrača.¹⁸

Kad je pak riječ o usvajanju nekih tehničkih novosti u pastoralu, npr. priređivanje propovijedi uz praktična uvježbavanja, savjetovanje pojedinaca i skupine, vođenje razgovora i sl., onda te vještine valja usvojiti uvježbavanjem pod vodstvom kompetentnih voditelja.

Dakle, iz gornjega nužno slijede dva temeljna načela u izboru organizacijskih oblika pastoralno-teološkog permanentnog obrazovanja svećenika, a sva se konačno svode na načelo subsidiarnosti koje ima kvalitativnu i kvantitativnu dimenziju:¹⁹

1. didaktički sadržaji su međusobno različiti; zato traže različite metodičke pristupe i različite oblike posredovanja; ne može se stoga, npr. doseći promjena mentaliteta kod suvremenih svećenika povećavanjem informacija.

2. postoji, osim toga, kvantitativna razlika, a ne samo gornja kvalitativna razlika među organizacijskim oblicima permanentnog obrazovanja; naime, što se može postići jednim oblikom, to treba po njemu i postići;

¹⁸ D. ZIMMERMANN — G. WEIGAND, *Die Einfuehrung einer erneuerten Praxis der Kindertaufe als Modell fuer praktisch-theologische Weiterbildung auf Dekanatsebene*, *Diakonia Der Seelsorger*, 1/1970, br. 6, 410, 416; D. FILIPOVIĆ, *Permanentno obrazovanje*, 173.

¹⁹ A. FROTZ, *Berufsbegleitende Fortbildung im pastorale Dienst*, *Pastoralblatt fuer die Dioezesen Aachen*, Berlin, Essen, Koeln, Osnabrueck, Maerz, 3/1974, 73.

ako problematika traži potpuniji odgovor, tada treba više vremena i snaga posvetiti traženju odgovora na taj problem i ne može se zadovoljiti takvim oblikom prenošenja koji ne pruža adekvatan odgovor; u konkretnosti to znači da se valja osobito čuvati iluzije da djelomično i površno pastoralno informiranje može zadovoljiti stvarne zahtjeve pastoralnog rješavanja; valja se čuvati amaterizma, nedoškolovanosti i neutemeljenog stručnjaštva.

U svjetlu ovih načela mogu se promotriti negdašnji i sadašnji organizacijski oblici pastoralno-teološkog permanentnog obrazovanja svećenika u nas.

2. Negdašnji i sadašnji organizacijski oblici pastoralno-teološkog permanentnog obrazovanja

Codex iuris canonici govori o tzv. trijenalnim ispitima mladih svećenika (cc 130, 590) te o župničkom ispitu nakon završetka tih uvodnih godina u pastoralnu službu. Premda crkveno pravo te ispite promatra kao mjere daljnjeg obrazovanja, danas se općenito te mjere ne smatra za uspješno sredstvo permanentnog obrazovanja. Naime, redovito su to bile prigode za rutinski postupak, a sadržajno nisu predstavljale nikakvu novost jer su teme ispita bile ponavljanje redovitog školskog gradiva iz teologije i pastorala. Svećenicima ispitivanicima nije nitko tom zgodom pružao mogućnost ni za kakvo proširenje ili produblјivanje njihovih teoloških spoznaja kroz neki kurs, seminar ili sl.²⁰

Također se može spomenuti i to da *Codex* predviđa redovite mjesečne pastoralne konferencije koje su se sastojale u rješavanju moralnih slučajeva, i to takvih za koje se ne bi moglo reći da su mnogo doprinosili daljnjem obrazovanju svećenika (c 131). Nisu, naime, uopće vodile računa o posebnim i konkretnim zadaćama ovog našeg kraja, potrebama ovdašnjeg klera, interesima pojedinih svećeničkih skupina, npr. u gradu, na selu, mladih, starih, itd.²¹

Uz spomenute negdašnje oblike daljnjeg obrazovanja svećenika treba podsjetiti i na mjesečne sastanke svećenika kojima je redovito osnovni sadržaj bio duhovni nagovor. Ipak su i ti sastanci bili značajno sredstvo prenošenja pastoralnih iskustava i teoloških saznanja te prigoda za međusobnu pastoralnu konsultaciju. Treba također spomenuti i tzv. *coronae* gdje su mlađi svećenici bili dužni pismeno ili usmeno razložiti pojedina pastoralna pitanja. Sadržajno su to bila uglavnom pitanja na koja se donosio odgovor na temelju već stečenog znanja, a metodološki su pitanja bila postavljena na način moralnih slučajeva.

Navedeni oblici daljnjeg obrazovanja svećenika ostali su i danas zahtjev crkvenih propisa, ali su se u razdoblju II. vatikanskog koncila i ne-

²⁰ W. FRIEDBERGER, *Weiterbildung der Priester*, 621.

²¹ K. RAHNER, *Die theologische und pastorale Weiterbildung des Priesters in der Seelsorge*, 512.

posredno poslije njega umnožili u nas i novi oblici daljnje izobrazbe svećenika. Bilo bi, štoviše, potrebno mnogo mara da se točno i sveobuhvatno prikaže sve mjere pastoralno-teološkog permanentnog obrazovanja u pojedinim našim biskupijama i muškim redovničkim zajednicama kao i one mjere koje promiču crkvene visokoškolske ustanove. U želji da se izbjegne nabranje, a osobito ocjenjivanje, svih oblika i mjera pastoralno-teološkog permanentnog obrazovanja svećenika u nas, može se ipak pokušati s nekoliko pitanja upozoriti na neke značajke svih tih oblika i mjera:

1. Nije li daleko najveći dio među oblicima permanentnog obrazovanja svećenika u nas, i to usprkos različitim organizatorima i sadržajima, po svom sadržaju i metodi takav da ga treba svrstati u skupinu oblika za prenošenje informacija?

2. Koliko je u nas bilo takvih organizacijskih oblika permanentnog obrazovanja svećenika koji po svom metodološkom pristupu i usmjerenosti doista mogu djelovati na ponašanje, uvjetovati promjenu mentaliteta?²²

3. Nije li tek posljednjih nekoliko godina uočena važnost uvođenja u pastoralne vještine (rad PAKS-a, itd.)?

4. Kako osigurati induktivni pristup izboru i obradi sadržaja u razradi pojedinih tema u permanentnom obrazovanju svećenika? Ne bi li se upravo tako osiguralo veće zanimanje svećenika za sam proces permanentnog obrazovanja? Očito je, naime, da svećenike zanima prvenstveno ono što je »iz prakse za praksu«.

5. Da li se može izbjeći da u našoj Crkvi različiti organizatori na različitim mjestima na isti način reproduciraju isti sadržaj po istim oblicima permanentnog obrazovanja? Nije li to znak autarkičnosti?

Dakle, oni koji prosuđuju oblike pastoralnog i teološkog permanentnog obrazovanja u nas neka prvenstveno u prosudbi koriste upozorenja koja proizlaze iz naravi samog permanentnog obrazovanja, zatim iz prosuđivanja racionalnosti i efikasnosti pojedinih oblika. To su osnovni kriteriji po kojima treba prosuđivati sadašnje oblike pastoralno-teološkog obrazovanja u nas i po kojima valja izgraditi sustav takvih oblika na različitim razinama u nas.

²² A. FROTZ, *Bemuehungen um eine berufsbegleitende Bildung des Priesters*, Pastoralblatt, 22/1970, 272: »U kursevima daljnjeg obrazovanja ne ide se prije svega za komuniciranjem određenog gradiva, a još manje se teži osvjetljivanju osnovnih teoloških pitanja na nov način; cilj je iznad svega promjena ponašanja i osobne strukture pojedinca, sposobnost za zajednički rad s braćom svećenicima i ostalim suradnicima u pastoralnom djelovanju. Da se danas mogu shvatiti komplicirani međuodnosi teologije i svijeta, potrebno je napustiti opore pretpostavke i osposobiti se za nova shvaćanja suvremenih znanstvenih dostignuća, potrebni su fleksibilnost i spremnost na dijalog. Te pak ciljeve može se optimalno dosegnuti putem afektivnih procesa u grupi.«

3. Sustav organizacijskih oblika pastoralno-teološkog permanentnog obrazovanja na različitim razinama

Prije nego što se predloži organizirani sustav oblika pastoralno-teološkog permanentnog obrazovanja treba napomenuti danas usvojeno razlikovanje triju faza obrazovanja, naime: školsko obrazovanje, uvođenje u pastoralnu službu i daljnje obrazovanje. Potrebno je, naravno, voditi brigu o punoj koordinaciji između te tri faze formacije, ali ovdje valja naglasiti da druga i treća faza zajedno spadaju u vrijeme permanentnog obrazovanja, premda se uočljivo razlikuju. Ovo razlikovanje, ali i koordinacija, trebalo bi biti vidljivo i u izboru organizacijskih oblika pastoralno-teološkog obrazovanja. Općenito govoreći može se postaviti pravilo: oblici koji su korisni u trećoj fazi obrazovanja vrijedni su i u drugoj fazi, tj. u razdoblju uvođenja u pastoralnu službu, dok to drugo razdoblje traži i neke specifične oblike permanentnog pastoralno-teološkog obrazovanja. Očito je da se ne može zadovoljiti s tradicionalnim oblikom trijenalnih ispita.²³

Rješavanju ovog zadatka služi uređenje tzv. pastoralne godine studija,²⁴ i uvođenje pastoralnog praktikuma. Da se upotpuni rasuđivanje, valja spomenuti francuski model prema kojem mladomisnici u prvoj godini pastoralne službe dolaze u sjemenište ili u neku drugu prikladnu kuću svaki mjesec po tjedan dana; u drugoj godini službe vraćaju se u tu ustanovu na tjedan dana u tri mjeseca, u trećoj godini tjedan dana na pola godine, a u četvrtoj godini samo tjedan dana na cijelu godinu.²⁵ Na njemačkom govornom području organiziraju se povremeni sastanci kroz prvih pet godina svećeništva,²⁶ a nakon pete godine višetjedni sastanci.²⁷ Drugi opet prijedlog traži nakon prve godine pastoralne službe višemje-

²³ A. FROTZ, *Berufsbegleitende Fortbildung im pastoralen Dienst*, 76—78.

²⁴ U biskupiji Mainz do 1974. tzv. pastoralna godina je u svom programu obuhvaćala ove kolegije: homiletiku, katehetiku, pastoralnu liturgiju, pastoralni razgovor, stilove vođenja, crkveno pravo i organizacija rada. Predavanja su bila samo u višednevnim intenzivnim kursevima; osim predavanja držale su se i vježbe iz pastoralnog bogoslovlja i rješavanje moralnih slučajeva. Od 1974. studenti pastoralne godine su pridjeljeni župama, ondje katehiziraju, povijedaju i obavljaju druge pastoralne poslove pod vodstvom župnika, a tri dana u tjednu slušaju predavanja. Usp. *Mitteilungen fuer Seelsorge und Laienarbeit im Bistum Mainz*, god. 1974, br. 2, 54, 55.

²⁵ F. KLOSTERMANN, *Priester fuer morgen*, 385.

²⁶ U razdoblju uvođenja u pastoralnu službu u biskupiji Mainz mladi svećenici se tijekom prve godine mjesečno sastaju na jednodnevni pastoralni sastanak u sjemeništu; te sastanke vode pastoralni stručnjaci. Osim toga u toj prvoj godini pohađaju i dva šestodnevna kursa, jedan za dušobrižništvo djece, a drugi je posvećen katehtskom usavršavanju. U drugoj godini pastoralne službe sudjeluju na kursu za kategorijalnu pastvu (npr. dušobrižništvo djece, mladeži, obitelji itd.) koji traje tjedan dana. U trećoj godini moraju apsolvirati trotjedni kurs o vođenju kršćanskih zajednica, dok u četvrtoj godini se kroz četrnaest dana kursom pripremaju na župnički ispit. Usp. *Mitteilungen fuer Seelsorge und Laienarbeit im Bistum Mainz*, 55.

²⁷ F. KLOSTERMANN, *Priester fuer morgen*, 361.

sečni kurs u trajanju do pola godine, zatim kroz tri godine kurseve koji su povezani s trijenalnim ispitima, a također i kurseve nakon treće i pete godine pastoralnog rada.²⁸ U nas, čini se, uz bok ovih modela treba staviti desetodnevni tečaj VB škole u Rijeci za mlađe svećenike riječke metropolije.

U sustav pak organizacijskih oblika za cjelokupno permanentno obrazovanje može se predložiti: privatni studij, pastoralni razgovor u župi, male radne zajednice, a zatim oblike koji su specifični za razinu dekanata, biskupije, pokrajinske i nacionalne Crkve.

— **Privatni studij** kao sredstvo permanentnog obrazovanja je poznat i cijenjen; Karl Rahner preporuča uz redoviti godišnji odmor radi oporavka i studijski dopust u pravilnim razmacima.²⁹

— **Pastoralni razgovor u župi** sa župskim vijećem, a još više takav razgovor s eventualnim pastoralnim suradnicima, ne bi smio imati samo značenje neposrednog rješavanja trenutačnih praktičnih pastoralnih pitanja, jer on može pružiti doprinos teološkom i duhovnom napredovanju ukoliko je otvorena izmjena mišljenja i iskustava o pastoralnom djelovanju, o vlastitom religioznom iskustvu kao i o svakodnevnom radu.³⁰

— **Male radne zajednice** mogu nastati strukturalno (župnik i kapelan, katehistice; župnik i ostali članovi redovničke zajednice kojoj je povjerenjena župa na upravu; redovničke zajednice u pastoralnoj službi, i dr.) ili spontano (npr. grupe koje pripremaju propovijedi i dr.). Redovito su iskustva takvih malih radnih grupa toliko bogata i radosna da ih treba preporučivati u smislu doprinosa permanentnom obrazovanju.³¹

— **Na razini dekanata** uglavnom se njeguju pastoralni sastanci tzv. rekolekcije; negdje su one svakog mjeseca. Ponekad te rekolekcije nemaju vrijednost u smislu permanentnog obrazovanja, ali bi ih trebalo tako usmjeravati.³² Teškoće su osobito u tome, kako naći prikladnog voditelja rekolekcije koji bi bio dovoljno teološki i pastoralno kvalificiran. Nadalje: ti sastanci redovito su vrlo kratki tako da svi sudionici ne postižu dovoljnu koncentraciju za prihvatanje pruženih informacija. Nužno dekanatski sastanci, bilo pastoralni bilo rekolekcije, traže niz preuređenja da bi se svrsishodnije ugradili među oblike permanentnog pastoralnog i teološkog obrazovanja.³³

— **Na razini biskupije** mogu se i potrebno je poduzimati inicijative za organizaciju pojedinih oblika pastoralno-teološkog obrazovanja, jer su biskupije osnovni nosioci obveze o prikladnoj organizaciji permanentnog

²⁸ Isto, 384.

²⁹ K. RAHNER, *Die theologische und pastorale Weiterbildung des Priesters in der Seelsorge*, 513.

³⁰ F. KLOSTERMANN, *Priester fuer morgen*, 234.

³¹ A. FROTZ, *Berufsbegleitende Fortbildung im pastoralen Dienst*, 74.

³² K. RAHNER, *Die theologische und pastorale Weiterbildung des Priesters in der Seelsorge*, 514.

³³ D. ZIMMERMANN — G. WEIGAND, *Die Einfuehrung einer erneuerten Praxis der Kindertaufe als Modell fuer praktisch-theologische Weiterbildung auf Dekanatsbene*, 410.

obrazovanja svećenika.³⁴ U nas se sve češće organiziraju svećenički dani na razini biskupije s adekvatnim pastoralno-teološkim i informativnim programom. U ordinarijatu bi trebala biti uspostavljena referada za permanentno pastoralno-teološko obrazovanje, a među odgovorne na razini biskupije za to pitanje trebalo bi ubrojiti: upravitelja biskupijske visoke bogoslovne škole, upravitelja velikog sjemeništa, predstavnika za to pitanje sa strane prezbiterijskog vijeća, direktora ustanove koja je u biskupiji zadužena za permanentno obrazovanje klera te predstavnici različitih pastoralnih službi.³⁵

— Na razini pokrajinske i nacionalne Crkve mogu se poduzimati značajni koraci za permanentno obrazovanje; od svih mogućih oblika bio bi najsvrsishodniji specijalni pastoralno-teološki institut za pastoralno teološko permanentno obrazovanje.³⁶ U SR Njemačkoj su takva dva instituta, i to: za bavorske biskupije u Freisingu,³⁷ za južnonjemačke u Mainzu a sjevernonjemačke biskupije nisu odabrale određeno mjesto.

4. Neka personalna i institucionalna pitanja u pastoralno-teološkom permanentnom obrazovanju

a) **Teološki fakultet i visoke bogoslovne škole** su od Crkve zaduženi nosioci pastoralno-teološkog permanentnog obrazovanja.³⁸ Posebna uloga tih ustanova jest u tome da za svoje diplomirane studente organiziraju stalne i povremene oblike njihovog usavršavanja upoznavajući ih s najnovijim dostignućima u nauci.³⁹ Mogućnosti su različite, npr. organiziranje nastave u trajanju jednog semestra, specijalistički kursevi, predavanja u jedan ili više dana u tjednu u središtu ustanove ili u drugim mjestima (tzv. kontaktni studij) i dr. Takve kurseve treba ispravno prirediti i organizirati. Naime, važne su predradnje, prikladna animacija i dobro organiziranje itd.⁴⁰

b) **Referent za permanentno obrazovanje** bi trebao biti u svakoj biskupiji,⁴¹ a možda bi bilo od koristi da referada za ta pitanja bude ne samo u središtu svake biskupije nego i u Tajništvu BK ili čak u vijeću za kler BK.

³⁴ A. FROTZ, *Berufsbegleitende Fortbildung im pastoralen Dienst*, 79.

³⁵ K. RAHNER, *Die theologische und pastorale Weiterbildung des Priesters in der Seelsorge*, 513.

³⁶ J. GRUENDEL, *Modell einer berufsbegleitenden theologischen Weiterbildung*, 266—270.

³⁷ Isto.

³⁸ Kongregacija za katolički odgoj, *Ratio fundamentalis institutionis sacerdotialis*, br. 100, 101.

³⁹ D. FILIPOVIĆ, *Permanentno obrazovanje*, 176—181.

⁴⁰ E. WALTER, *Fortbildungskurse fuer Priester*, 141.

⁴¹ A. FROTZ, *Berufsbegleitende Fortbildung im pastoralen Dienst*, 79.

c) **Tim suradnika** bi trebao imati svaki referent, tj. skupinu animatora i organizatora koji su sposobni i osposobljeni za ostvarenje što boljeg funkcioniranja takvih kurseva, sastanaka, a da istovremeno nisu predavači na tim susretima.⁴²

d) **Predavači** bi osim stručne kvalifikacije trebali posjedovati prikladnu didaktičku formaciju upravo u andragoškoj dimenziji. Njihova uloga ne smije biti autoritarna jer se susreću s odraslim osobama.⁴³ Može se, štoviše, govoriti da su nastavnici i predavači glavni nosioci ostvarenja zahtjeva o permanentnom obrazovanju, ako se ono — što još uvijek najčešće biva — ostvaruje u vidu nastave. Od njih se očekuje: da dobro poznaju bit i konsekvencije permanentnog obrazovanja, da znaju da rade s odraslima, da sami aktualiziraju svoje poznavanje i istraživački rad u oblasti koja im je specijalizacija.⁴⁴ Pred predavačima stoje i drugi zahtjevi: da sami napreduju u vlastitoj stručnosti, da dobro vladaju metodologijom obrazovanja odraslih, da svladavaju napredak tehnologije obrazovanja, da sistematski rade na uvođenju inovacija u oblasti obrazovanja i to pod svim vidovima. Bilo bi značajno da stručnjaci sami imaju mogućnost usavršavanja vlastite izobrazbe oslobođanjem od redovitih obveza u određenim razmacima.⁴⁵

e) **Literatura** pastoralnog i teološkog sadržaja teško da u nas odgovara zahtjevima daljnje pastoralno-teološke izobrazbe; posebno se ova tvrdnja odnosi na teološke časopise: svi su oni ovisni o ekonomskoj snazi izdavača i radinosti suradničkog kruga, a ne o potrebama čitalačke publike.⁴⁶ Naime, crkveni su časopisi mnogotematski, nema u njima popisa literature o pojedinim pastoralnim i teološkim pitanjima kao da se zaboravlja kako je danas svećenicima nemoguće traženje informacija putem prelistavanja knjiga i časopisa.⁴⁷ Osim toga, ako je neostvarivo da dekanatskim središtima budu prikladne knjižnice sa čitaonicama, možda je moguće da se takve knjižnice uredi uz visoke crkvene škole te da budu otvorene i svim svećenicima.⁴⁸

⁴² D. FILIPOVIĆ, **Permanentno obrazovanje**, 184; P. LANGRAN (LENGRAND), **Uvod u permanentno obrazovanje**, Beograd 1971, 108.

⁴³ S. FLERE, **Obrazovanje za sve?**, Beograd 1973, 123.

⁴⁴ Usp. zbornik **Osnovi andragogije**, Sarajevo 1966, 551—638 (poglavlje: Metode u organizovanju obrazovanja odraslih).

⁴⁵ D. FILIPOVIĆ, **Permanentno obrazovanje**, 182—184.

⁴⁶ Na žalost, nemoguće je vidjeti neku osobitu različnost u izboru sadržaja, u načinu izricanja, u pristupu problematici ili u nečem drugom među časopisima kao: Bogoslovska smotra, Crkva u svijetu, Obnovljeni život, Služba Božja, Dobri Pastir. Osim toga, sve su to časopisi manje ili više vezani uz naše visokoškolske crkvene ustanove. Neće li se to dogoditi i s Vrelom života?

⁴⁷ D. FILIPOVIĆ, **Permanentno obrazovanje**, 184; 205—208.

⁴⁸ K. RAHNER, **Die theologische und pastorale Weiterbildung des Priesters in der Seelsorge**, 514.

Kao zaključak ovog ispitivanja može se izraziti želja: neka i nadalje funkcioniraju svi postojeći oblici pastoralnog i teološkog permanentnog obrazovanja svećenika u nas. Treba također poželjeti da sustav mjera permanentnog obrazovanja svećenika bude kompletan, tj. da se dopusti prelijevanje iskustva iz jedne sredine u drugu i tako postanu oblici permanentnog obrazovanja u jednoj sredini svojina i druge sredine. Posebnu brigu valja posvetiti većoj efikasnosti dosadašnjih mjera permanentnog obrazovanja kao i uvođenju komplementarnih mjera, naime onih koje utječu na ponašanje, mentalitet i prihvaćanje vještina. Ostvarenju ovih želja može pogodovati ne samo porast odgovornosti kod odgovornih u Crkvi nego posebno veća osposobljenost onih koji posreduju sadržaje u procesu permanentnog obrazovanja. Naime, svima kojima je na srcu briga za ispunjenje temeljnih funkcija djelovanja naše Crkve, trebala bi biti na srcu i briga za što uspješnije funkcioniranje permanentnog obrazovanja u teologiji i dušobrižništvu svećenika u nas.

»TKO VJERUJE DA STOJI, NEKA PAZI DA NE PADNE«

Šimune, Šimune, pazi, sotona je dobio dopuštenje da vas može rešetati kao pšenicu, ali ja sam molio za te da tvoja vjera ne malakše. Tako i ti, kad se jedanput vratiš k meni, učvrsti svoju braću! (Lk 22, 31—32).

Ako se, naime, oni koji su pravom spoznajom Gospodina, Spasitelju Isusa Krista, izbjegli pokvarenosti svijeta, opet upletu u nju i ako ih ona nadvlada, tim njihovo posljednje stanje biva gore od prijašnjega. Njima bi, uistinu, bolje bilo da uopće nisu priznali puta pravednosti, nego da, pošto su ga priznali, okrenu leđa svetoj zapovijedi koja im je predanu (2 Pet 2, 20—21).

Poznam tvoja djela: niti si studen niti vruć! Oh, kad bi bio studen ili vruć! Ali, jer si mlak — ni vruć ni studen — izbacit ću te iz svojih usta (Otk 3, 15—16).

Blago onima koji 'peru svoje haljine' tako da dobiju pravo na 'stablo života' i da mognu ući u grad na vrata! Vani ostaju psi i vračari, bludnici i ubojice, idolopoklonici i svi koji ljube i govore laž (Otk 22, 14—15).

Priredio: Jozo Župić